

El fet d'arribar Carles Salvador als seixanta anys fón un motiu per a què els seus amics i admiradors meditàrem sobre la seua vida i la seua obra.

I, després de la meditació, vàrem restar convençuts que aquesta vida, amb aquesta obra, havia estat i estava una línia recta i d'una sola color, per la qual cosa destacava entre tantes vides contemporànies que són giragonses i zigzagues d'una policromia successiva.

Carles Salvador, que va resoldre de la manera més senzilla i per tant més pura dos problemes tan fonamentals en l'home com són l'amor i el treball, es va situar així en condicions de consagrar-se a una sola activitat espiritual, no exempta de quefers materials.

En aquest sentit, al nostre admirat amic li ha calgut escriure, per exemple, narracions en prosa i obres teatrals. Les obres teatrals són gairebé inèdites i no sembla que vagen a ésser representades (la qual cosa consignem com una simple notícia, encara que també es podria prendre com un elogi). Les narracions en prosa, desjuns de tòpics i plenes d'originalitat, responen potser, no solament a un afany creador, sinó també al desig —sentit ja fa temps!— d'acurtar, en la literatura valenciana, la desproporció entre les produccions en vers i les produccions no versificades.

El mateix concepte del servei, en la més enlairada significació del mot, l'ha dut a conrear el camp del folklore i de la història, en parcel·les que veia mancades de conreu. I d'aquesta aplicació han sortit treballs acuradíssims i dignes del més exigent professional.

De totes les maneres, les dues direccions principals que ha seguit Carles Salvador en l'activitat espiritual al·ludida més amunt han estat la Gramàtica i la Poesia, que si a primera vista no semblen massa compatibles, en realitat ho són més del que sembla.

La literatura valenciana venia patint, de la Renaixença vuitcentista ençà, una veritable anarquia gramatical, manifestada sobre tot en l'ortografia. Oportunament varen ésser admeses unes autèntiques normes per les personalitats i els organismes més representatius. I actualment s'escriu per les plomes responsables amb una unitat ortogràfica i amb una correcció gramatical incomparablement superiors a les d'aquells temps. I bé: aquest resultat es deu d'una manera principal a la tasca ferma i constant, modesta i pràctica, de Carles Salvador, sense que açò siga desconèixer les bases damunt les quals es recolzava aquella tasca ni equivalga a negar els treballs d'altres gramàtics o filòlegs valencians.

Carles Salvador no s'ha limitat, però, a escriure uns llibres i a llançarlos al públic. Ha completat aquest treball ja meritori amb un altre potser més valuós, comunicant verbalment els ensenyaments, corregint manuscrits, convenent als partidaris del menor esforç, creant els Cursos Orals i per Correspondència... En aquest aspecte, l'actuació del nostre amic ha estat magistral, en qualsevol sentit de la paraula.

El gramàtic —dèiem abans— també ha estat i és poeta. I no un poeta accidental o circumstancial —afegim—, sinó un poeta essencial. Ja fa temps que la seua veu sona i ressona sense mancances ni defalliments, amb una gran puresa lírica i amb una gran honradesa formal. Devegades ha tocat el tema anecdòtic; però ha estat d'una manera conscient i en parèntesi. Devegades s'ha lliurat a determinats experiments; però ha estat per raons desinteressades. El conjunt de la seua obra constituïix, fet i fet, una de les més valuoses aportacions a la literatura valenciana.

I Carles Salvador no s'ha limitat a ésser poeta ell, ans bé ha suscitat vocacions poètiques i n'ha endregat d'altres que s'havien manifestat d'una manera vacil·lant. Novament caldria parlar l'actuació magistral, doblada ara d'una generositat sense límits.

Per tot això, els amics i admiradors de l'escriptor i de l'home íntegre que és Carles Salvador ens proposàrem el que ara acabem de fer: preparar un volum antològic de la seua obra, on es transparenta la seua personalitat, per a què siga a l'ensem homenatge a l'autor, exemple per als que caminen pel camp de les lletres valencianes i recorda per a l'esdevenidor.

Oda
Als meus seixanta anys

La velletat, valencians, mal prova
i avui comence a ser un home vell;
els anys que faig enguany —oh, data nova—
em donen títol vell, per mi novell.

Seixanta anys faig i amb alegria els porte
com un pomell de flors y fruites d'or;
quan cada jorn, si cal, els reconforte,
m'omplin de mel i goig el tou del cor.

Mon viure és ple de somnis i de roses
que han exornat eterns, purs ideals
i he treballat de ferm sens grosses noses
tot recolzant-me als braços amicals.

L'Amor ha estat per mi experiència
grata i dolçor que m'ha donat dos fills;
ara els meus néts, directa descendència,
fruits de ma carn, els mire com a espills.

He dedicat les hores més intenses
a l'infantil i clar ensenyament
i he procurat als xics amples defenses
per a una vida sana i independent.

He pogut fer el tast de l'ambrosia
quan escrivint la llengua maternal
m'ha devallat del cel la Poesia
que ha transvasat mon cor amb goig vital.

Car no és secret que tinc per ma València
una alta amor tan ferma com els rocs;
que el cap acote en digna reverència
vers la Senyera feta amb roigs i grocs.

I així en caldrà morir i moririo
sense dolors al cor i sense planys
si és que he acomplit mon deure cada dia
fins aquest jorn d'encís dels seixanta ans.

Sensació de la paradoxa

Da'm les mans, oh bella amiga!
da'm les mans i voltarem
fins a caure els dos alhora
marejats sobre l'herbei.
Posa el cos recte i arrere,
ben juntets, els nostres peus;
fit a fit mira'm la cara
i voltem i més voltem.

Sembla que siguem al centre
d'una esfera de cristall
grisa y blava i verda i roja
que amb follia va voltant.
Sembla que siguem en l'aire
tretts del temps i de l'espai,
anegats en bogeries,
sense massa gravitant.

I hem caigut sentats a terra
comportats pel marejol.
Per davant la nostra vista
passa raude tot el món.
Les muntanyes i les cases
i l'arbreda han fet un tomb.
Res va dret ni en equilibri;
tot rodant va l'exterior.

D'am les mans, oh bella amiga!,
que el mareig ja ens ha passat
i hem vist com el món voltava
a l'entorn del nostre esguard
quan nosaltres feiem voltes
i més voltes marejats.

Cançó de la fadrina vella

Enguany, ben matí,
me lleve gojosa;
enguany, ben matí,
me rente animosa;
enguany, ben matí,
me vist ansiosa;
enguany, ben matí,
me n'ixc al jardí.
Me n'ixc al jardí
per vore si passa,
me n'ixc al jardí
l'Amor que em traspassa;
me n'ixc al jardí
i el cor se me lassa;
me n'ixc al jardí
plorant mon destí.
Plorant mon destí
que angúnia ma vida,
plorant mon destí
que no té florida
plorant mon destí
d'Amor presentida;
plorant mon destí
que mai no té fi.
Que mai no té fi
l'amarga esperança;
que mai no te fi
i Amor no s'atansa;
que mai no te fi
i el cor sent recança;
que mai no te fi
ni es veu el confí.
Ni es veu el confí
ni l'angel que el porta;
ni es veu el confí
ni el raig que comforta;
ni es veu el confí
i Amor jau ja morta;
ni es veu el confí
al fons del meu sí.

TORNADA

Al fons del meu sí
despulla és Amor;
la Vida és Dolor
que amb mi fa caní...
Baixa en un vol...

Baixa en un vol al meu cor
la vostra Amor.
Puja volant cap al cel
la meua amor.
Eres Ocell volador
cada dia,
Senyor de l'Eucaristia!
Ocell volador!

LLUNY DE VÓS...

Lluny de Vós, què faria
l'ànima mia?
Lluny de Vós, què tindria?
Què tindria, què firia?

Doncu-me llum
per no ésser lluny
de Vós, Senyor!
Doncu-me Amor,
foc, llum i claror
de l'Eucaristia.

CANCO DE TARDOR

Com talla la falç el blat,
el teu amor tallà ma vida.
A un cantó descansa la palla
i a l'altre, l'espiga.
Si les besades eren d'or
eren també sense vida.
Se van secar tot creixent,
amiga,
i semblava que una força blana
les gronsava cada dia.
Posem vencills a les garbes
que si ara no fa vent, malfia,t.
La nostra abraçada d'amor
del vent fón captiva.
On és la suau lligassa?
Per l'aire es féu fonedissa!
Alça les mans i la falç!
No seques més; tinc l'ànima trista
i a la gola un gemec,
de dolor trau florida.

MIGDIA

Si només cremara el sol,
quin migdia!
També cremen els teus ulls,
amiga,
i els teus llavis,
que no tenen
ni matí ni tarda.
No hi ha aigua que refresque la boca,
si el bes s'apaga.
Cada volta que te mire
s'encén ta galta
i els teus braços junyint-me
me fan amorosa comanda.
El sol recrema;
el vent no passa;
solament hi ha un cant
monocorde
de cigala.
Els ulls recremen;
la paraula es blana;
el cant del meu cor
és acorde
al cant del teu cor:
solament demana
bes i abraçada.
Migdia!
L'hora és llarga,
amiga!
Els pensaments tenen frescors divines
per a quan caiga la tarda.
Tu portaràs un cistell de fruita
i jo aniré pegat a ta falda
Refrescaré la boca
mossegant la pruna de ta barba,
agredolça,
àcida,
com la teua besada.

POEMA DE TARDOR

Van rovellant-se els arbres
dins l'aire tardoral.
Han soterrat la vella
que feia mitja
al raig de sol
i el jove que collia roses
vermelles
al tany dels llavis pàl·lids.
Oh, els mocadors de fil estampats!
Comencen a refilear
els flautins
de les joves cadernereres
i les figures blanques torcen el coll
entre el codony olorós,
el préssec de molla d'or
i el raïm que s'acosta al cup.
El cotó-en-pèl de les núvoles
emmotlla les roques llueus
de la muntanya calba.
L'herba de les olives
s'acurruca en feixos.
L'espígol afilea les llances en l'aire fresc.
La perdiu que resta canta i riu
com l'infant matiner que va a l'escola.

EL BOU I LA VACA

A Alard Prats i Beltran

De blanc, la masia;
de verd clar, la prada;
el bou i la vaca
color xocolate.
Junyits d'una pota
no fan ni una passa;
nugats a una branca
roseguen l'estaca.
Si esguarden el cel
florix la mirada;
navega mot alta
una onça de llana.
Quan miren la terra
la troben ben grassa;
remuguen la mata
d'herbei per gustar-la.
Al cim d'una roca
punteja una guatla
i el bou i la vaca
tremolen la banya,
l'esguarden, l'escolten,
sommien la gràcia...
La joia esfullada
rebusquen la calma.
De blanc, la masia;
de verd clar, la prada;
el bou i la vaca,
color xocolate.

Oh, flor gòtica del card
punxaguda i oblidada
com l'amor d'aquella amiga!
Creixes vora del camí,
l'aire bla te gronsa i passa
com l'amor que omplí ma vida.
Oh, flor gòtica del card!
Cada aresta té una gota
gloriosa de una sang.

6

ALFABEGA

Conversaven per joguina
masover i masovera.
No tenien més companya
que una tova alfabeguera.
Res no deien sense riure
i ell fitava sa denteta.
Voleiaven les paraules
com els focs en jorn de festa.
Amb la llum del sol ponent
relliscava la temença.
Les mans aspres de pastora
li prengué —talment la seda—.
Demanà una poca amor
i ella, fent-se tota encesa,
va donar-li un bri d'alfabega
i exornà la seua orella.
Conversaven per joguina
com qui parla amb una estrella.

POEMA DE TU I JO

Dins l'amagatall del cor
hi ha una galta pàl·lida,
la tebior d'un bes molt fi
i una paraula punxaguda
que tu mai no vas dir-me.
Dins l'amagatall del llavi
hi ha les desiguals petjades
d'unes dents amorosides:
—Tot el somni d'un Amor
dorm, caut, al trèbol dels llavis—.
Dins l'amagatall dels ulls
nia la teua mirada
ben farcida de guspires
com el cel replé d'estrelles...
El teu llavi s'esbadella.
Tremola al vent del desig, el teu cor...
I l'Amor, nu i fredolíc,
cus i recús, per cobrir-se,
les sedes dels nostres records:
(la primera rosa que vas prendre'm,
el primer bes que et vaig collir,
tota la primera nit de nocces
i aquell plor de primala que va fer,
en nàixer, el nostre fill).

IDIL·LI

Quin pensament de fulla tendra
quan et vaig prendre la mà!
I vas hissar les velas del somrís.
Jo vaig agombolar les ànsies del vent
i el Paradís vingué a nosaltres
sobre les onades del respir.
Quina blavor de vida
dins la salabor del bes!
Si es ponia el sol naixia la llum.
La mà dins la mà
i una fortor de geranis entorn
vestida de paraules suaus...
Potser hi havia un rossinyol, també.
No sabríem dir-ho
perquè a les velas del somrís
es trencava tota cançó amorosa,
forana.
Amb nosaltres: la tendror de la fulla
i aquella punta d'aire que es rebrega als llavis...
I no altre, sino tu i jo.

7

ELOGI DE LA MEUA TERRA

Si jo anés lluny no sé on me detindria;
en cada cim faria el cap enrere;
de dalt estant voria ma València
i el món restant em semblaria pobre.
Ni aquell carrer de gratacels immensos,
ni aquell saló de dansarines belles,
ni aquell brogit de màquines i màquines.
Sols esta pau, este cel i esta terra...
També esta mar.

Si jo anés lluny, la proa
del meu vaixell sabia —cada dia—
de l'enyor d'un únic meridià.
Però de nit, resseguint les estrelles,
mon esperit tornaria's seré
en esguardar el banderí de l'Óssa.

ELEGIA

Res no em fa goig del que al món no és perenne;
tot el caduc em fa por i tristícia;
tan sols la mort i el bon Déu que tot ho ompli
tenen ressò dins mon cor fet tenebra.

Veig lluny de mi la claror del migdia
i aquells afanys que em donaven victòries;
ni l'alta amor, ni el desig de ventura
són prou daler per sostindre'm les ànsies.

¿Per què ha fugit del meu llavi el somriure
i del meu cor la floreta olorosa?

¿Per què la llum de les hores de l'alba
ara és la fulla d'acer que em trapassa?

¿Quines cançons em podrien fer moure
llargues o curtes tonades antigues?

¿Quins ulls de dona podrien donar-me
un bri de vida que no em fóra amarga?

No hi ha resposta plausible, ni en falta,
ja que, transit, el meu cor res no enyora.
Ni la paraula desitge que em diguen
puix que també és moridora la verba.

Tot moridor! Entre el cel i la terra
tot és ben ple de despulles i espectres.
Res ja no és ver sinó Déu immensíssim,
i aquesta Dama, la Mort, que s'atansa.

Ja res d'humà, terrenal, no demane,
puix que Natura és un fals espectacle.
Mon ideal és la Mort, la dreuera
que conduïx al bon Déu que perdona.

Vinga'm la Mort i el bon Déu; que s'espolsen
les meues cendres mortals, massa eixutes,
i que s'esborre del món la memòria
d'aquest il·lús que va creure en la Vida.

AQUESTA BARCA FOSCA...

Aquesta barca fosca que em passeja
pel blau tranquil del port
troba a faltar la dolça marinera
que fores tu, senyora de l'ull fosc.
La vela blanca —una ala de gavina—
et besaria el front,
i amb dits oberts pentinaries l'aigua,
l'aigua i sa tremolor.
En el teu braç de carn rodona i bruna
s'engaxaria escata de peix d'or,
i en ta galta, commosa, dormirien
els meus llavis de foc.
Prou que sabríem càntics de marina
per cantar-los tots dos!

Unes cançons lluent i amoroses,
netes i blaves com el mar blavós,
que encomaneren fer un llarg viatge
sota una vela blanca, i sens enyor.
Ai, viatgers tots dos! Tot cel i mar,
i aquesta vela blanca per corona,
i el teu amor, i el meu, l'amor dels dos!
I tindríem com a rosa dels vents
la rosa de l'Amor!

ROMANÇ DE JESÚS INFANT

El Nen Jesús s'adormia
amb somriures de clavell.
Arbres tendres, horta verda,
casetta de Natzaret,
el Fuster va laborant
sota parra adolescent
un bressol —la mitja lluna—
per a bressar el Fill seu.
La Mare engronsa en la falda
el creador de l'Edén.
El Nen Jesús té un somriure
com albor dins un verger.

Estampa de tricromia:
el groc, el blau i el vermell.
El filaberquí en la fusta
i l'abosa en el llorer.
canten pies cançonetes
de pastorets de Betlem
i unes gallinetes rosses
es passegen vora d'ells.
El Nen Jesús està en somnis
i el bressa la Mare ensems.

La vesprada es fa de nacre
—s'entorna per on vingué—.
Les colomes volen altes
per damunt dels armetllers.
Els núvols lentament passen
i es fan pel sol or de llei.
Des del bosquet d'oliveres
arriba un dolç no sé què
i en Nen Jesús fa un mig riure
daurat com un fil de mel.

El Nen Jesús dorm somriures
sobre lliris i clavells.

FIGURES DE PESSEBRE

Aquell pastoret invàlid
que està coix i despintat
i té una gaita gallega
mig unflada sota el braç,
ara canta el villancet
que cantava l'any passat.

Tan tarantan
que les figues són verdes,
tan tarantan
elles maduraran.

Al costat té una pastora
que li falta braç i mà.
En dansar la dansa antiga
fa volar els farbalans
i amostra unes calces blanques
de cotó que ella filà.

Si no maduren
el dia de Pasqua
maduraran
en el dia del Ram.

Vora la parella alegre
unes gallinetes hi ha,
una oca mig desplomada
perseguida per un gall,
unes colomes i uns ànecs
que fan el pas dels soldats.

Tan tarantan
que les figues són verdes,
tan tarantan
elles maduraran.

Pel camí de la muntanya
ve de pressa un rabadà,
porta al coll una cabrida
que no fa més que belar.
Ve cantant un villancet
de la festa de Nadal.

Si no maduren
el dia de Pasqua
maduraran
en el dia del Ram.

EL FORN VELL

El forn fa olor de romer
i de pasta assaonada.
El forn està empolegat,
té pols de farina, blanca.
En l'alcabor, fose i tebi,
va fent-se bona la pasta.
Les dones canten i pasten
mentres els pans en la calda
—grossos pits arrengrerats—
es fan la crosta daurada.
El forn fa olor de romer,
de matissa i de muntanya.

Sota arcades de mig munt
les dones pasten la pasta.
En la boca, negra, enorme,
com una llengua la pala
posa i tran llandes i llandes:
el pastís i la monxàvena,
la madalena i el coc
i la rolleta ensucrada.
Els mostatxons, a dotzenes,
exornen papers d'estrassa...
Sota arcades de mig munt,
olor d'amor casolana.

El forn, tan vell com el poble,
se recolza en la muralla.
El carrer, estret i blanc,
allunya mosca i ventada.
Els matxos quan porten llenya
l'embossen de banda a banda.
Si hi passes, guarda't dels feixos,
que et ferirà l'argilaga
tota florida de groc,
tota florida, tan clara!
El forn, tan vell com el poble,
té encara la vida llarga.

Ai, forn escombrat i amplíssim,
ros de paneres de canya!
Has cuït el pa que ha menjat
durant segles cada casa
i ara teus encara encesa
enmig del teu cor la flama
que allumena, cou i estova
el pa que mata la gana...

10

(Les dones canten i feyen
i el llevat puja la pasta)...
Ai, forn escombrat i amplíssim,
tebi com una fogassa!

El forn fa olor de romer,
olor d'amor casolana.

ELS XOPS DEL BARRANC

Salut, oh xops del barranc,
xops de llum, xops de tendror!
Esteu clavats dins del fang
d'aigües vives de verdor.

Les fulles són panderetes
tocades pels dits del vent.
Les fulles són banderetes
que tremolen suaument.

Entre les gòtiques branques
enjogassats i enardits
pul-lulen, les trompes franques,
els filharmònics mosquits.

Entre l'herbeta mesquina
se passeja el caragol;
beca una rossa gallina
l'oruga que cau al sòl.

En la bassa més propera
la granota fon metall
i es contempla la papera
en l'aigua que és son mirall.

Xops amunt entre les fulles
el raig de sol juga i riu;
d'ocells salten les patrulles
branca a branca, niu a niu.

Tota aquesta massa verda
inocula dins ma sang
una esgarrifaça gerda.

Xops, xops de llum al barranc,
graciosos, sanitaris!

Tan amunt heu creixcut
que us veig extraordinaris
i us dic amb joia: Salut!

LLAORS

Per manament de vostra reverència
al vostre nom i a vostra santedat
llaors i precis avui havem desitjat,
deyots estramps en llengua de València.
Car nostre afany per vore-us coronada
se n'ix del cor i amb ell folla alegria
i altre podent a vostra altesa canta
de terra i cel, Regina i dolça Mare.

Reconeixent puresa al vostre ventre
Déu poderós prengué la forma humana
naixent de vós, i Mare i Sobirana
el món sencer podé vore i comprendre.
Des d'allavors la humana raça us mira
alta i sens par Senyora emparadora
i els qui et volem hem pres el patronatge
de vós i amor que ens guarde de maleses.

Salvant el Fíll del glavi que matar-lo
no va poder, a Egipte us tralladàreu;
d'Herodes Rei a temps us apartàreu
i amb vostra amor excelsa vau salvar-lo.
Com a Jesús els nostres fills guardeu-nos
car de perills està la vida plena;
tingue-los, doncs, dessorà l'empar vostre
fins que la mort al cel entrar-los faça.

Jerusalem veié dol i agonia
dins vostre cor pel Fill que no es trobava,
que per la faç licor us devallava
dels castos ulls pels passos sense guia.
Així també quan som fora drecera
per mundanal, viciosa garriga,
donar vullgueu virtut emparadora
amb vostre mant de Mare i Verge sacres.

Mort en la Creu el Fill que vós paríreu
pels pecadors la santa sang miràreu
i allí éreu vós, transida, i emparàreu
el cos nafrat i nua carn cobríreu.
Si de la mort en l'hora salvadora
pregar a Déu, el vostre Fill, vullguéreu
haver el cel nostra ànima podria
éssent-nos vós empar i deslliurança.

.....
Desemparats en vida longa i trista
sens claredat divina en el viatge
per aquest món seríem sens coratge,
mancats de fe, faltant-nos vostra vista.
Puix fón precis que els àngels ens dugueren
del vostre cos la imatge graciosa,
era forçat que els fills de vós, oh Verge!,
ràó escoltant per Reina us coronaren.

DORM CARA AL CEL...

Dorm cara al cel, recollit com les dones,
i els braços té sota el cap. Va la llana
desenflocant-se la llum argentada
com una pluja intangible de pètals.
Dorm cara al cel i el seu pit té la pena
de l'eureixat de les venes tan lívides
com les violes humils i oloroses,
però que el fermen damunt de la terra.
Son respirar és tot rítmic, de calma,
com un poema perfecte i rotund.
Marxa la Vida afuada pels túnels
de l'embolcall de la carn, fent promesa
que ha de mostrar-se, en eixir-s'en pels porus,
amb tots els ímpetus vius i cridòries
tan naturals que la fan perdurable.
Té els ulls tancats, i és que res no ha de voré;
l'exterior és el món dels reflexos
i ell dirigix son esguard cap a dintre
per a pouar en l'instint força humana.
Té els músculs lassos; descansen inèdits.
I els ossos, plans, allargats damunt terra
en dolç esplai, esperant la paraula
de Déu, propícia, ardida i eterna,
són ver esquema jovent de Natura.
Dorm cara al cel, recollit com les dones,
mut com rellotge d'arena i com l'alba.

COM PELEGRÍ QUE VENCÉ...

Com pelegrí que vencé giravolts
en caminar per dreceres d'altura
i ara ja té ben guanyats i resolts
tots els dolors de la carn que li és dura,
així he de fer dins el vent d'Amor rúfol
que me sacseja entre Oblit i Dolor.
M'he d'endurir en voltar com catúfol
entorn del foc de ma pròpia Amor.

12

Fora de mi res no em dóna abrigall,
ni un xic conhort puc haver sens gemec
puix que un gran tort bat mon cor sens defall
i el niu d'Amor va migrant-me ressec.
Oh trist de mi, que en mon dany sóc ja metge
i al propi cor he posat un nou setge.

ELEGIA PRIMERA

El dia és trist i l'ànima malalta
no es reconforta amb res si no és amb dol.
El llavi és prim i pàl·lida, la galta;
ni el cel ni l'aire bla porten consol.
Passen les hores lentes, com les ales
negres del corb adult, silencioses.
Són tenebrors que maten com les bales
que van al cor rabents i verinoses.
Un dia més, avui, que mai no acaba,
llarg com és llarg el viure desolat...
Il·lusions, on sou? Jo us estimava
i ara, en la nit, el cel ennuvolat
porta tristors; les hores són malaltes
i es dormiran amb plors mullant les galtes.

Eixirà el sol d'ennig les aigües blaves
vestint de llum el camp i la muntaya.
Cada bri d'herba el verd farà més tendre
i tota flor tindrà el color dels àngels.
El cel podrà rentar el blau de l'aire
i els pardalets obrint llurs becs de vidre
faran un cant ben dolç, tot harmonies.
En el començ del dia, els vels de seda
del cel, guarnits de llum, oh estrelles nues,
faran llurs plec suaus entre les núvoles
de bells fitons de rosa.
Començarà de nou la vida. L'home,
desensonyat, cansat i las encara
pel feinejar passat, antic de dies,
es posarà de nou, els membres tensos,
a treballar i curt li serà el dia
car els afanys del viure mai no atura.
I mentrestan el sol farà el viatge
cap el Ponent afrós. Mare Natura
farà més verda l'herba. La muntanya
tindrà més blaus. La mar, més blanca escuma
L'home, rendit, tindrà més cobejances.

I PER A TU L'AMOR...

¿I per a tu, l'Amor, podria ésser
l'estel remot que mai ningú no agafa
o aquell llumet tan prim que apagaria
el buf suau d'un vol de papallona,
o el raig de sol que un núvol o una boira
podrà segar, o bé el joiell que hom porta
en una festa gran i que retira
després d'haver lluit les pedres fines?
Ai, no! L'Amor és flama que es cultiva
entre afalacs i tendres gentileses
i és escarpall de somnis i besades;
la teranyina d'or que unix dos cossos
quan el misteri humà se torna glòria
i trau sospirs i tremolors divines.

ELEGIA
TERCERA

13

BRESQUILLA

Oh, bresquilla,
dolça bresca
que refresca
de la boca la conquilla;
ets un tan riquíssim mos
que els llavis remulles,
de set els despulles,
i animes i alegres el cos.

Tens, bresquilla,
el finíssim borrisol
que te dlua la senzilla
caloreta que fa el sol.

Bresquilla sucosa
que sucre has promés;
com ets agradosa
te faig mos i bes.

MELO

Al plat, els talls de meló.
Navilis o mitges llunes
de mel.lífera cançó
gronsant àuries fortunes
tancadetes al sarró.

Al plat, els talls de meló.
Per al llavi assedegat,
refresquet d'il.lusió;
per a la dent de pecat,
aigua dolça de perdó.

Al plat, els talls de meló.
Caloreta de l'estiu
duu al costat bon company:
el tall de meló agradiu
que sucres riu a muntó.

I al plat, corfes de meló.

CODONY

Entre les fulles de l'arbre
tens grocs i verds de rovell
i l'aire que passa et branda
com un cascavell.

Dins la caixa de noguera
—oh, codonyeta pansida—
entre fils, sedes i ràndes
perfumes roba dormida.

I ara, codony ensucrat
—disc d'una lluna vermella—
ets un plat de codonyat.

II

EL XIPRER

Aquest arbre, aquest xiprer que tenim nosaltres vora del cap pensador, vist des d'on som, no sembla xiprer. Ara no sabem on comença ni on acaba. Tronc amunt potser es fique al cel foradant-lo i, encara més, el passe lluint el vèrtex més a dalt del cel infinit. Tronc avall potser no termine vora la nostra mollera sino que segueixca devallant eternament fins un caos sense termini. Així, aquest xiprer serà exposició, més que símbol, de l'eternitat.

14

Aquesta idea d'aquesta imatge no és renyida amb la sapiència que diu: la matèria no fina mai.

Aquest arbre, però, és fet de matèria.

Vegue com venim a pensar que el xiprer és etern; es a dir, que la matèria vívida és eterna, contradint la sabiduria quan ensenya: tot mor!

Oh, les rares idees que naixen quan hom pren l'horizontalitat!

III

LA VIDA Y LA MORT

Però no capim nosaltres com s'ha deixat dir tantes vegades que el xiprer és el símbol de la mort essent així que amb tanta facilitat havem trobat que més que símbol és exposició de la vida.

La follia dels homes ho haurà pogut fer! Aquesta follia els ha dut a semblar xiprers vora els cementeris i encara a dins dels tancats. Els que no som alienats hauríem de segar els xiprers dels cementeris per llur impròpia localització.

I ara ens acut que en segar-los els mataríem i que es voria contradita la nostra filosofia.

No; no ho podem fer. Fora una follia. No obstant sembla de judici.

El sí i el no! Els dilemes, eternament! La mort i la vida!

I ací terminariem si no fórem audaços.

Posem la qüestió d'un altre costat. Nosaltres vivim, clar és!, perquè pensem. Alguna cosa ens anima: l'ànima. Aquest ésser que ens anima és soterrat, tancat, dintre la nostra terrissa carnal i ha d'exir a la Vida en morir-nos. Així, la nostra Vida és mort i la nostra mort és Vida. Vida igual a mort.

Oh, que rar! Sembla impossible, això!

Però adonem-nos si som posseïts de sofisma per tal de traure'ns la malura.

No sé si podrem perquè, ai!, quina son ens pren. Tenim els ulls carregats... El cervell deixa poc a poc de pensar. Amb prou feines si el tacte, si l'oïda, reben sensacions. Dormirem aviat malgrat els nostres esforços per restar desperts i poder controlar si les nostres idees paradoxals són envernissades de dolenteries filosòfiques.

No podem més i els ulls es tanquen. Una lassitud domina els muscles i es desvanixen les idees i les imatges...

Son, son, son...

Veritablement som dormits.

IV

EL SON I EL SOMNI

La vida podrà ésser la mort però el son que és part necessària de la vida —amb el permís dels savis alemanys— té els caires de la mort i dubtem si no ho és, en efecte.

No pot ésser la vida perquè adormits com som no sabem res dels cops del cor, ni del to del nostre respir tranquil·líssim. Ara mateix que tanquen la blavor del cel aqueixos dos corbs de volada pausada, i que la sena trajectòria dividix en dues parts el nostre cos estirat, no n'hi ha gens d'adonació i ens sap mal perquè guardàvem fa temps una salutació amable al senyor corb, en cas de guaitar-lo, ja que és comfrare nostre en la civilituada afecció a gustar la carn morta. I ni sabem de les pessigolles que fa la ruera de formigues brunes que passeja la nostra fac buscant potser un cau on niar; ni tenim esment del tabà brunzidor que musiqueja vora l'orella dreta posant en perill la continuïtat del son.

15

Som tan a fora del món que talment semblen en el paradís de la mort.

Els cinc sentits corporals vaguen; i es comprèn que un seisme ampulós, un automòbil passant-nos de part a part o un primer toc de l'hora del judici valljosat podrien fer-nos fer el retorn a la vida. A més, ni un pensament, ni un moviment; res que indique que existim no descobrix la nostra vitalitat.

Es de suposar, i així serà segurament, que si un camperol cor magnànim, imaginació destra, agutés els nassos per dait de la tàpia i vegés com som a l'ombra del xiprer, tirat bocaenlaire, creuria de bona fe que hi és un suïcida vora el cementeri per no donar massa feina als soterradors en transbalsarnos de l'Hospital a la casa necrològica.

Rònegament seríem capaços d'assegurar que no som mort si tinguéssim un somni car és confirmat que ningun mort gaudix la felicitat de somniar ni coses velles, ni novelles.

Açò ja ens posaria content; primerament per saber que vivim i segonament, per traure'ns de davant el sofisma que entela l'intel:lecte.

Si poguéssim somniar! Bah! Ni cal intentar-ho. I és que de bo de veres havem mort.

BARBAFLORIDA, PROFESSOR

El Deixeble era un beneït que no regirava llibres mai per tal de trobar idees noves. Si involuntariament alguna idea es topava amb ell tenia prou força de voluntat per a deixar-la de flanc i no fer-ne cas. Però tenia el gust de quedar bé amb les persones de consideració social i, sobre tot, amb les intel:lectuals i d'una especial manera, amb els seus antics professors d'Universitat.

Quan el Deixeble anà a parar a la més provinciana capital del seu país pensà que allí s'havia retirat el seu venerable professor d'Historia. I decidí anar a vor'el per saludar-lo i, si se terciava, per a conversar de temes elevats ...filosofia, dret, religió, art... encara que com en cos i ànima es dedicava a l'admirable carrera de rendista no entenguera gota d'aquelles qüestions bàsiques.

No li fón difícil assaltar la casa del Professor. Anà a ella una mica emocionat per si "aquell home vell" el recordava amb les alades paraules de "vos éreu el més estimat alumne del curs".

El va rebre una serventa envellida. Damunt d'un sofà del passadís un gat enroscat i adormit passava el seu rosari de rogallés.

Moments després entrava a una cambra, petita com una caps de pances, plena de llibres. Des d'un cadiró de pell el Sr. Professor li allargava la ma dient:

—Ni pel nom ni per les traces vos recorde; pero seien.

El visitant en disculpa del Professor exclamà:

—El perdone. L'ancianitat me l'ha deixat amnèsic.

EL PROFESSOR D'HISTORIA...

...era un home com Lull, barbaflorida. Explicava Història, anys ha, a una Universitat carregada de cases d'hostes i quan passejava pels carrers solia recitar fragments monogràfics perquè a sovint li fallava la memòria. I com cada dia li mancava més la seua més lluïda facultat arribà a ser la burla dels alumnes que concorrien a classe.

Quan feia explicacions alguna vegada quedava repentinament parat el seu discurs mental sense poder recordar la data de la invenció de la imprenta, per exemple, o el nom del savi ordenador d'una teoria sobre el sistema planetari o el del rei que governava Espanya en 1658...

16

Aquesta insuficient memòria era causa de disgust continuats. Començar a parlar de Cristòfol Colom i acabar atribuintli la descoberta de les Amèriques de la llibertat individual, col·laborador de l'obra filosòfica dels enciclopedistes, no era gens difícil en aquest Professor barballarg, barbablanca, barbaflorida.

Ell mateix es coneixia la manca de recordació i es retirà a la seua cambra d'estudi jubilant-se de la càtedra com si el llibertaren d'una presó on cada dia, i davant d'un grup de joves mofetes, estiguera obligat a dir-ne una de les seues per a provocar les rialles. El cas del Professor anà a la premsa disposada a enlairar, i a enfonsar i a justificar tota obra humana i divina. El colp que va rebre el vell fón mortal. Es desanimà de tal manera que perdudes les esperances que en altre temps havia posat en la virtut encomanada a la premsa d'il·lustrar els lectors i no mai de semblar egoïsmes ni tan sols de classe, entre professionals de la cultura, es retirà a casa posantse voluntàriament fóra del temps i de l'espai.

L'entristit Professor fón abocat a les aberracions intel·lectuals per no poder respirar, vés a saber si per força, l'aire que es renova unes vegades dolent i furiós com l'huracà i altres sanitós i fi com el ventjol que porta sobre els muscles la sal i el iode de la mar.

EL DRAMA DEL PROFESOR...

...no era perquè li mancaren les nocions històriques ans perquè moltes vegades ni les pròpies anècdotes recordava.

I tenia, no obstant, rampells fugacíssims. Del discurs enraonat i normal passava a la punta de sageta irònica, al colp de maça del sarcasme, a l'alada incongruència metafísica, a l'espectacle paradoxal, al grotesc de la farsa... L'interlocutor o bé el simple oïdor no sabia destriar mai la llum intel·ligent de l'esclat d'ingeni o de les foscores subjectives... Començava a dir sota el sol meridià i terminava dins les cumbres alambinades dels senderons de la follia. De reservat passava a comunicatiu; de seriós, a la joiosa diversió verbal; d'amabilíssim, a desproporcionades altivesses; de la blanor cordial passava a la mordacitat injuriosa... Perdía i recobrava la memòria d'una manera espantosa, a salts i a bots, com si obrara a voluntat. Unes altres vegades el vell confusionari tenia una cristal·lina lucidesa i allavors se li acudien nimis detalls de la llunyana infància, de la turbulenta joventut. Hom diria que estava vivint, ara, aquella vida.

Éra, ja es pot comprendre, un cas ben singular.

En vore que el Deixeble li deia "amic", el cor del Professor s'esponjà. I féu començ a un dels seus més estimats exercicis: la confessió de recòndites idees. La vella serventa prou que li tenia escoltades les seues filosofies. Ara podia descarregar-les en un antic alumne i es trobava de ple en el cistell de les satisfaccions.

I vullgué abocar-ho tot de repent. Les paraules queien al rostre del Deixeble com uns rocs eixits d'un Hèrcules irat.

D'on li digueren que era fill? Quines persones foren els seus pares? Com es deia ell mateix denominat-se? On vivia? Ho ignorava tot!

Aques és el drama: ignorar-ho tot.

Sabem en realitat de quin fang és fet el nostre cos? Prendre un grapat de pols i preguntar-li, ¿sou, vós, el meu germà nonat? hauria de ser d'una pràctica corrent. Haven estat home ja? Per què jo sóc jo i no sóc vós, grapat de pols? Qui ha fee que jo siga jo tal com sóc i no tal

com sou vós, massa de terra, grapada de pols, tarròs de fang? Vós sou terra, sí. Però vós sabeu que sou terra? Ho diem nosaltres, que vós sou terra, pols, fang; però vós no sabeu que ho sou: Es el drama de la terra, estimat Deixeble: ignorar-ho tot. Es el drama de l'home: ignorar si ell és tal com és; si és tal com havia estat fet. L'artificialitat de les coses, que sembla ser la gran conquesta de la humanitat és el punt de partida del seu interès i és el principi del seu interminable dramatisme.

—Jo sóc Barbaflorida?—preguntaba el Professor encaixant la mirada en els ulls del Deixeble.

—Es de dubtar que ho siga perquè després de la flor la meua barba hauria de donar el fruit. I podré donar fruits jo, envellit i barbablanc? No; no podré tindre fills amb el meu aspecte formal perquè no puc fer d'una mica de terra un home vivent. Es obra de Déu, diuen, i com que ho respecte crec que si jo tinguera fills no serien meus sino de Déu, creador de l'home i de tota cosa. I bé; així jo sóc fill però no del meu pare carnal. És a dir, que tinc dues paternitats: una que correspon al cos, a la carn, a la matèria; i una altra, espiritual, que en categoria humana està en primer lloc tant com la meua còrpora està en lloc secundari. ¿I com és que si manifesta l'esperit advé goig o dolori la al cos i l'espiritualitat del meu doble ser no reclama la seua part després d'haver posat la seua art? Sembla de bon judici que el goig espiritual fóra tot per a l'esperit i que el dolor carnal fóra tot per a la carn sense traspassos ni consorcis. I no és així, com si la matèria i l'esperit foren tot una mateixa cosa filla d'identica partenitat, com si aquest gesmiler de la faç m'haguera brostat del cor de l'ànima.

No puc dir si em conec.

Com tampoc no puc dir on vixe. I com he de saber on vixe si encara no sé si xics?

Es el meu drama, estimat Deixeble; és el drama humà.

L'antic professor d'Historia havia arribat a la follia. Al menys això pensaba el seu visitant qui, per si és cert que folls i enfanst diuen les veritats seguí bocabadat davant "el vell" escoltant-li raonaments.

PI ERRE DOS

En ser a Castelló vullgué que l'acompanyara a València i que la presentara a la familia perquè temia una escena dramàtica excessiva.

Ella.—Vosté m'ha salvat de les arpes del poble. (Tornava a parlar-me de "vosté" per aquell doll d'inconsciència que la dominava). Ara vulle que me salve de les rodes del tren. Crega'm que me mataria si el suïcidi no comportara l'espectacle. Hauria d'eixir als diaris i això no m'agrada; pero no estic segura de contindrem. ¿I si moria cara a la paret, de fam i cantant l'amor com fa la cigala?

Jo no la vaig creure. Que ventilara ella amb le seua fam l'lia el seu estat maternal.

Jo.—Adéu, donya Ignàsia. Tinga enteniment.

Séc a la porta d'un café per fer el meu pecat de cervesa. Tinc al davant el cel obert de la vesprada entre les fileres de cases d'um ample carrer. Bec cervesa. Nn, dos vasos de cervesa, amarga com un mal pensament. Un vas té un color. És que m'estic bevent la tarde. Un tres, quatre vasos... Una hora, dues hores, tres que s'escolen...

Han encés els llums elèctrics dels comerços i dels carrers. Entre ells es filtra la gent que acamina, la claror del die que mor i els clàxons dels cotxes. Rebota el níquel contra les parets de ciment armat i a cada braciçada de l'urbà que cura de la circulació s'obri al cel un ull esquerdat.

Sobre l'asfalt s'estiren les llums en feixos que s'entrecreuen, i les cames dels que passen es trenquen i es perden llurs siluetes, grises. Les cames femenines s'amoraten i dels escots salta a l'aire el plasma espiritista que s'enganxa als ulls dels homes. Hi ha un joc d'ulls eixits de les òrbites. Quan la gent s'aplega a la cantonada i la deté el guant blanc de l'urbà les bales de tots els ulls colpegn la testa del guàrdia que se sap el centre de l'interés de totes les voravies. Creixen els braços de l'urbà. Creix la mà blanca, unflada de beneir el món. S'allarga el braç i els dits prenen un grup de vianants i els transporta, corredises i somris, a l'altre pany de paret. Aleshores esbufeguen els autos aturats, criden hures els clàxons i l'arteria ciutadana torna a omplir-se de perfum de gasolina. Passa un tramvia amb el banderí del timbre de pedal descordat. Davant del meu nas s'ençenen, roges d'alegria, unes lletres que jo apague amb la mirada. Tot el carrer fa olor de begudes exòtiques barrejades amb arxata de xufes i vi de Pedralba.

La ciutat fa olor d'horta i gust de província. I té un color de jopeti i faixa negra amb taques de tomata i verd vegetal. De la mar arriba un ventet fresc i humit, carregat de veles i de sal. Els estudiants passegen i despengen dels llavis frases amoroses disfressades de castellà. Els obrers conversen sobre les arts aplicades i sobre punts relacionats amb la Filosofia del Dret. Les dames xuplen bombons de café amb llet. Les filles dels barris extrems que ixen del treball porten a la punta del nas la florèta del retrat del promés. I els burgessos arroseguen per terra uns brins de terrop. En un taxi enfaixat de groc vénen dues senyoretetes que amostren mitja dotzena d'encants d'aquells que desapareixen sota la llum hètica d'una habitació rellogada de dormir.

Ja s'ha tornat a tancar la circulació. L'urbà, mut, ordena, clama aturacions i crida moviments d'avançada. Els pantalons se li han encartonat i ell, tot duna peça, senyala els punts cardinals caragolat a l'asfalt. Se'm gelen les puntetes dels dits i m'he de posar els guants que dormien en l'escalforeta d'un racó del gavany. I prenc un altre doble de cervesa amb glants. No se m'havia acudit mai una semblant cosa. De tal manera m'és la novetat que hom diria que qui pren la cervesa és un home de pell de color de café y no jo... El cel ara és bru. Una tallada de lluna fa equilibris sobre la cúpula d'una casa. Trobe que manca a les meues vores el foc de la llar del poblet. Aquest febrer guarnit de miols de gat en la pau muntanyola és substituït ací a ciutat pel grinyolar dels tramvies que mai no em deixen dormir a plaer. Vés, ara l'urbà s'ha clavat de mans a terra i ordena el tràfec amb moviments de cames en l'aire. Estava ben cansat i l'home ha agafat una posició més còmoda. Eixos guants bé que el podran aguantar. En uns segons d'atur es trau a mossos de la mànega una bandereta blanca i la penja un moment al nas. Si l'urbà haguera estornudat fóra possible una ovació de motors ensordidora. Però tots els presents hem guadit la fina facècia urbana.

El món comença a fer follies. Mira per què tots els passavolant em saluden graciosament i amable i per què tots els autos fan marxa endarrere. La llenca de la lluna ha baixat a la terra i passeja per la voravia replegant anuncia de cinema. Oïx clarament la sirena d'un trasatlàntic que ix del port i això que si no he oblidat la geografia de la ciutat sóc al centre de la capital. ¿Què fa ara l'urbà que tenia poders per a deturar tota una humanitat? Fa una dansa. S'acosta el moment en què abandonarà la feina per a córrer camí de sa casa i es desentumix les cames fent unes passadetes de jazz i uns repics estilitzats de sabata.

Ella.—Què fas?

Jo.—Vosté!

Ella.—Jo sóc, sí. M'han enviat de casa... Ja veus...

Donya Ignàsia m'havia agafat del muscle, amorosament. Jo era una ancla per a ella. Venia sola, amargada, a l'aire la creu de les clavícules, a punt d'esclatar els pits, més plans que mai els ulls, les dents apretades...

Jo.—Sente's. Beurem cervesa. Crec que estic marejat, donya Ignàsia.

Ella.—Estàs desencaixat, Carles. ¿Qui t'ha fet companya? ¿Has begut tu tot sol tots aquets gots de cervesa? Eres un tonell. Jo pensava que no bevies.

Jo.—Sentes. Beurem. Quam baixa a ciutat no deixi mai de fer el meu pecat de cervesa... Es així com puc resistir aques marejol dels carrers. Però no faig mai cap altre pecat, que conste, encara que se me veja pels carrerons on hi ha baf de vida.

Ella.—M'han expulsat de casa.

Jo.—Hauria d'haver-ho esperat, vosté.

Ella.—I no me preguntes pel meu fill?

Jo.—No m'interessa ara el teu Ramonet.

Ella.—Ja no el tinc.

Jo.—No?

Ella.—No. L'he deixat al torn de l'Hospital.

Jo.—¿Y creu vosté que així ja no és mare?

Ella.—¿I què volies? Ara per ara destorba el nostre pervindre.

Jo.—¿A què diu vosté "el nostre pervindre"?

Ella.—No sé. He abandonat el fill per tu. Te buscava i t'he trobat. Me fas falta i te tinc. Estic de sort perquè estava decidida a donar una passa terrible.

Jo.—Bega cervesa. Li aclarirà les idees.

Ella.—Aconsella'm si no vols replegar-me.

Vaig mirar l'amiga i vaig sonriure. Ai, donya Ignàsia! pensí. Sí que sabria vosté fer de mala dona? Quina follia! ¿Quin misteri endocrí li fa vore la gloria en la vida de la vida? Bah! Deixe córrer els mals pensament. Torne a l'Hospital a pel fill, amamante'l, plora llargament la possessió d'umes glándules que no són bones per a la seua ànima i descarregue el cor. Per viure se necessita alguna cosa més que no la carn i els ossos.

Ella.—No t'apiades de mi?

Jo.—No.

Ella.—Per què?

Jo.—Perquè... Vol beure? No? Vol menjar? Està bé. Toque. Menjarà. Soparem. I se gitarà al meu llit. No som rics els mestres i no puc malgastar. Mentres vostè dormirà anirà al port a voré com baralluga la lluna sobre laigua. Descansarà. Però no em parle d'amor. No vullc res de les dones. La dona, ¡puf! és sempre una pècora. Jo seré fadrí anys i panys. Vosté està tocda del cap i té el mal de l'amor caragolat als renyons. Però, veritat que no vol beure? Doncs està perdudeta. Contra la carn exaltada solament hi ha una medicina que vosté ha refusat sempre. Les matemàtiques. Cosa provada! Són les deixuplines mentals. Càlcul matemàtic! Recorda vosté aquella fórmula de la longitud de la circumferència? Doncs ella l'haguera salvada en l'hora oportuna. ¿Què vol dir llançar-se a la vida quan encara no s'han comptat les estrelles del cel?

Ella.—No parles més. Estàs marejat. No begues! Anem. Sopem. I no m'abandoneu. Jo te vullc molt. Serem felïços. No mana ningú de nosaltres. Ara comence a viure...

Jo.—Deixe's, donya Ignàsia, de tontades. La circumferència és 3'1416 vegades més gran que el radi elevat al quadrat. ¿Quin es el seu radi, quina és la seua missió en aquest món? Es dona i és mestressa; doncs eleve al quadrat la seua missió, supere's i cree's la seua circumferència. Abarone, tanque, univca els cans de la seua harmònica línia de conducta... Estic borratvo? Vosté creu que estic marejat? Toque, anem. Alce's. Encara està a temps de refer el seu cor. Alce's dona!!

En aixecar-nos va caure a terra la tauleta de marbre artificial que aguantava els vasos buits amb estrèpit de cristalls trencats. Com va somriure el cambrer en cobrar la trencadissa! Ens possàrem en marxa. Ella anava davant replegant anuncis de cinema, blanca, llencada, mossegada, traientse de l'escot el plasma dels esperitistes per a enganxar-me els ulls al seu desig turbulent.

La ROSEGADA

La festa comença la vespre del dia del sant, com s'escau en tota festa que s'estime. Aquesta iniciació té com a punt fort la foguera. La foguera comporta la rossegada i el fer els ròssecs. Transportar els ròssecs comporta una menjada: un guissat de carn.

El dia 16 de gener pel dematí, els majorals del sant —resident l'un a la vila i l'altre a una masada del terme—, acompanyats dels ajudants i dels membres de la Junta de Sant Antoni —que es regula per unes ordinacions antiquíssimes— es traslladen amb cavalleries a una masia propera al poble, no sempre la mateixa, l'elecció de la qual depèn de les amistats i coneixences i de la proximitat del mas a les finques dels majorals o bé de la facilitat d'obtindre les carrasques o oliveres que aquell dia hauran de ser arrossegades fins al Pati d'En Palanques, al centre del poble.

Tots el veïns tenen dret a ajuntar-se als majorals, i son molts els que hi van, sobre tot fadrins, llauradors quasi bé tots, sense, naturalment, que hi haja exclusió d'oficis o professions.

El matí es passa parlant i guisant, fumant i bevent. El guisat és de carn.

Segons el nombre d'assistents —qui sabria dir anfitrions a aquesta "cavalleria rusticana?"— es degollen dos, tres o quatre corders. Un cop destrossada, la carn s'ha de coure en unes olles de test, enormes, de les anomenades de peça, en les quals bé poden guisar-se quatre i cinc carnisseres, a talls.

Els cuiners solen ser els mateixos menjadors, que saben alternar les copes d'aiguardent i la xarratola amb la justesa d'ationar el foc clavant buscalles, argilagues i romers entre les potes dels ferros que sostenen les olles, darrere de les quals penja el calderís, és a dir, el que a Catalunya en diuen els clemàstecs, ço és, "la cadena amb ganxos que va penjada al canó de la xemeneia de la llar, que serveix per a penjar-hi les olles, perols, etc., que s'han de posar a escalfar al foc de la llar", com diu molt exactament mestre Fabra en el seu Diccionari.

A les olles han posat oli, i quan aquest està roent, s'hi sofregixen uns alls. En ser a punt, s'hi aboquen els talls de la carn, els quals es regiren al tombet; vol dir que, agafades les olles per les anses, se sacsegen de manera que els talls de la carn canvien llur posició i reben la calor pertinent per a coure's.

A migdia el guisat està a punt de menjar. La carn va als plats d'abocar, apareixen els pans i les navages i les faques. Totes les mans sostenen amples i blanquíssimes llesques de pa, i els talls de carn van a les llesques, i de les llesques a les boques, i de les boques a la garxola, qui més poc a poc, qui més de pressa, segons l'estat de la ferramenta.

Ara que el coletó comença a rebre la gràcia del dinat, cal arremullar-lo. Algú que sent la preemptòria necessitat de beure, inicia una cançó de taverna: "Mai bevem, mai bevem, mai bevem..."

Rialles, més traguinyol, més talls de carn, poques llesques de pa, més trossos, més beguda, més rialles...

—Amunt! Als ròssecs!

Si volfeu vore eufòria, vingueu ací. Si en volfeu de força, d'ànims, de resolucions ràpides, acosteu-vos a aquests homes ben menjats, i ben beguts, però encara no embriagats, puix que això esdevindrà a algú d'ells després, en ser al poble. Es recorden contalles d'altres anys, d'altres majorals, d'altres rossegades. —Als ròssecs!

—Als ròssecs! —responen. I apareixen les destrals, els ramals, els matxos. Van en grups. Caminen enllà, costera amunt o carretera avant fins el pròxim carrascalet. El propietari de la finca assenyala els arbrissons que cal abatre. Les destrals lluen a l'aire les fulles brunyides; els talls s'enfilen als troncs dels carrasquissos; salten estelles de fusta verda i cauen els arbres a terra.

—Ja tenim ròssec!

Nuguen els ròssecs als gambals del bestiar, ressonen cadenes que unixen troncs, enrotllen cordes, sogues i ramals; els muls, en oir les tralles que cluixen per damunt de llurs caps, fan l'arrancada i s'emporten, arrossegant per terra, fent rodolar cantals i pedres, xafant herbes i matisses, espígols i timonets, les carrasques per a la foguera. Potser va entre els ròssecs alguna vella olivera morta o algun cinal producte de l'esporgada.

Va la rossegada garriga avall en busca de la carretera. A cavall dels matxos van els llauradors. Crits als animals, veus d'ordre, advertències. Reclisquen les potes dels muls... Salta el ròssec de roca en roca. Sembla que uns diables tracten de traslladar el bòsc d'un lloc a un altre lloc. Dos, quatre, sis, deu ròssecs en processó han enfilat la carretera i fan camí de Benassal.

Cluixen els assots. Cinglen les tralles les anques de les cavalleries. Giren, ertes, les orelles dels animals percaçant crits i destriant les ordres dels renecs, i els ròssecs ratllen la carretera fent una remor de ventada o d'aigua que s'afua pel llit del barranc:

Posa vi, posa vi,
posa viii...

I la bóta passa de mà en mà, i apareixen les botelles d'aiguardent, de rom, de conyac o d'absenta als llavis ressecs dels homes, com unes estranyes trompetes d'un estrany exèrcit de faixa negra i camisa blanca de llenç.

Xano, xano, carretera amunt, va la rossegada al pas de les cavalleries tocades continuament pels bastons i les assotades. És un seguici impresionant, puix que en l'hora pàl·lida de la posta del sol, el grup de persones, animals i arbres en filera tenen alguna cosa de fantasmagòric.

Ja s'acosten al poble. Les primeres cases apareixen a l'horitzó. És el moment d'encendre el puret; el mataquintós negre i retorçut; és el moment de prendre ànims novament, de fer una llarga engolida de cassalla. Després ja enfilen els Plans al trot, passant-se uns ròssecs als altres, entremesclant-se les branques, enpesonant els animals, empentant-se els homes, topetant els troncs amb grans perills d'anar a terra i ser arrossegats per bèsties i arbres...

—Toni guarda!

Sí; sant Antoni guarda. Sant Antoni guarda persones i animals de caigudes, de tota mena de desgràcies.

—Toni guarda!

I ja estan els ròssecs rabents, afuats per dins del poble. Giren les cantonades veloçment, llançant-se damunt de la gentada que els espera i anima amb el gest, amb paraules alegres, amb crits de joia.

Carrer de l'Hostal amunt, la velocitat augmenta; cluixen les vares als lloims lluent i suats dels muls; trauen purnes de les pedres les ferradures. Davant de l'Hostal fan una estació, curta, el temps precís per a beure.

—Tassa! Tassa!

I la tavernera, braços arromangats, en una mà el pitxer i en l'altra un got de mitja lliura, mesura l'aiguardent al bevedor assedegat que, cavaller triomfador i homenívol, s'engul el líquid que s'arrapa a la gola com una carda.

—Uaixque! —Claix! Ha esclafit la tralla i arranca el ròssec abornant la gent, passa l'altre ròssec del davant, creua la plaça afuat i es perd carrers enllà, voltant cantons en angles tancats i fent tantes estacions com tavernes, aturant-se per natural devoció a les cases dels majorals on s'ha de fer el corresponent traguinyol.

FIN

22